

СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Т. В. Черненко, к. філос. н., головний консультант відділу інформаційної безпеки та кібербезпеки центру безпекових досліджень НІСД

Розглянуто актуальні питання впровадження публічної дипломатії в Україні як одного з важливих інструментів системи стратегічних комунікацій. Визначено низку проблемних моментів впровадження публічної дипломатії, запропоновано можливі кроки для їх розв'язання.

Висновки і рекомендації

Публічна дипломатія – один із основних інструментів стратегічних комунікацій держави, що працює на створення позитивного міжнародного іміджу країни, її впізнаваність, підвищення репутації у світі.

Якісна і точно спрямована на визначені цільові аудиторії публічна дипломатія, окрім піднесення бренду країни на світовій арені, створює умови для підвищення довіри всередині суспільства і суспільства до влади, резистентності громадян до негативних інформаційних впливів.

Натомість темпи процесу впровадження публічної дипломатії залишаються недостатніми для країни, що потерпає від російської гібридної агресії. Зокрема потребують уточнення документи, якими визначається діяльність державних інституцій у сфері публічної дипломатії.

Для розв'язання зазначених проблем **рекомендується:**

1. Міністерству закордонних справ України:

1.1) проаналізувати розподіл компетенцій центральних органів виконавчої влади у сфері публічної дипломатії та внести на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо його удосконалення;

1.2) створити робочу групу із забезпечення міжвідомчої взаємодії у сфері публічної дипломатії із залученням фахівців міністерств, інших державних органів та неурядових організацій, експертів з питань стратегічних комунікацій;

1.3) спільно з Українським інститутом розробити графік та узгодити з Кабінетом Міністрів України відкриття закордонних філій Українського інституту;

2. Міністерству освіти і науки України спільно з МЗС України та Міністерством оборони України узгодити план підготовки та обсяг державного замовлення з підготовки фахівців у сфері стратегічних комунікацій, зокрема з упровадження публічної дипломатії (включно із закріпленням відповідальності за

конкретними ВНЗ профільної спрямованості, розробленням відповідних навчальних курсів і програм, заснованих на використанні досвіду демократичних держав).

Обґрунтування

Значення стратегічних комунікацій для будь-якої країни важко переоцінити. Особливої ваги для України вони набувають за тих складних безпекових умов, у яких опинилась наша держава.

Згідно з Доктриною інформаційної безпеки України стратегічні комунікації – це скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави¹.

У пункті 20 Стратегії національної безпеки України зазначається, що деструктивна пропаганда як ззовні, так і всередині України, використовуючи суспільні протиріччя, розпалює ворожнечу, провокує конфлікти, підриває суспільну єдність. Відсутність цілісної інформаційної політики держави, слабкість системи стратегічних комунікацій ускладнюють нейтралізацію цієї загрози. Відтак поставлено завдання щодо активної та ефективної протидії розвідувально-підривній діяльності, спеціальним інформаційним операціям та кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді; створення системи стратегічних комунікацій (пп. 45, 49 Стратегії)².

Саме найважливіші ознаки та принципи стратегічних комунікацій – чітка скоординованість, синхронність зусиль, зосередження уваги на вчасно визначених ключових аудиторіях – дають синергетичний ефект у протистоянні негативним впливам як усередині країни, так і ззовні. Отже, дієвість системи стратегічних комунікацій країни залежить від ефективного застосування інструментарію, до переліку якого входять: публічна дипломатія, зв'язки із громадськістю, військові зв'язки з громадськістю, інформаційні та психологічні операції, операції і заходи з метою просування національних інтересів. Особливий акцент при використанні цього інструментарію має бути на гнучкості та адаптивності до швидких змін ситуації, а також важливості зворотного зв'язку з цільовими аудиторіями³.

Становлення системи стратегічних комунікацій в Україні відбувається повільно, хоча дорожню карту програми Партнерства у сфері стратегічних комунікацій було підписано ще у вересні 2015 року⁴. Документ передбачав підтримку України у сфері становлення стратегічних комунікацій, у тому числі підготовку персоналу, сприяння розбудові профільних структур, розвиток законодавства, проведення наукових досліджень тощо, включно з допомогою щодо протидії російській пропаганді.

Публічна дипломатія (далі – ПД) – одна з найвагоміших складових сучасних стратегічних комунікацій, що передувала їх створенню та характеризується як комунікативно-інформаційні дії держави для забезпечення реагування на існуючі або

¹ Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>

² Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

³ US Department of Defense: Report on Strategic Communication, December 2009.
<https://www.hsdl.org/?view&did=716396>

⁴ Секретар РНБО Олександр Турчинов та Генеральний Секретар НАТО Єнс Столтенберг підписали Дорожню карту програми Партнерства зі стратегічних комунікацій. <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/2266.html>

новостворені проблеми у міжнародних відносинах. Метою ПД є просування національних інтересів і зміцнення національної безпеки через порозуміння, інформування та вплив на зарубіжні аудиторії (у тому числі й через розширення міждержавних громадських зв'язків). До сучасного інструментарію ПД відносяться проекти в галузі культури, програми обмінів, короткострокові інформаційні кампанії з метою корекції іміджу країни на міжнародній арені, міжнародне мовлення та моніторинг зарубіжної громадської думки. Тобто ефективність ПД значною мірою полягає у площині уваги до вивчення позитивних і негативних суджень, що існують про країну у зарубіжній аудиторії, та налагодженні діалогу як на міждержавному рівні, так і на рівні громадянського суспільства.

Слід зауважити, що саме обмеженість об'єктивної інформації про нашу країну, її історію, культуру, сьогодення створює проблеми з розумінням українських подій у світі та уможливорює сприйняття світовою спільнотою ситуації в Україні (а подекуди й самим українським суспільством) саме крізь призму тлумачення таких подій політиками, експертами, митцями, науковцями держави-агресора. Цей стан обтяжується величезними фінансовими затратами РФ на просування російських наративів шляхом системних кампаній дезінформації щодо українських подій, у тому числі і шляхом використання новітніх технологій та соцмереж.

Фактично процес інституалізації ПД в Україні було започатковано ще у грудні 2015 р. зі створенням Департаменту публічної дипломатії у складі МЗС України. Згодом було ухвалено низку важливих документів, що містять завдання для публічної дипломатії України: Концепцію популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі (2016)⁵, Доктрину інформаційної безпеки України (2017) тощо. Започатковано роботу Українського інституту (запрацював фактично у 2019 р.).

Наказом МЗС від 24 березня 2021 р. схвалено Стратегію публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025⁶. Документ визначає:

- основні підходи та поняття публічної дипломатії;
- внутрішнє та зовнішнє середовище;
- мету, стратегічні цілі та завдання публічної дипломатії МЗС;
- позиціонування України: бренд Ukraine NOW та ключові повідомлення;
- цільові аудиторії, інструменти та канали публічної дипломатії;
- географічні пріоритети;
- ресурси;
- співпрацю та координацію з іншими державними органами України.

Зокрема зазначається, що для успішного виконання Стратегії потрібна ефективна координація та взаємодія Міністерства, закордонних дипломатичних установ України та Українського інституту, а також міжвідомча взаємодія з іншими міністерствами та державними установами й неурядовими організаціями. Стратегічні комунікації держави, частиною яких є публічна дипломатія, не обмежуються лише зусиллями МЗС, а

⁵ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 р. № 739-р «Про схвалення Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/739-2016-%D1%80#Text>

⁶ Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України 2021-2025. <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>

потребують скоординованих дій всіх дотичних державних інституцій.

Українським інститутом презентовано та введено в дію у липні 2020 р. середньострокову стратегію, що визначає місію, візію, стратегічні цілі та фіксує принципи діяльності цієї інституції до 2024 року⁷.

Наказом Міністерства оборони України від 22 листопада 2017 р. № 612 затверджено Концепцію стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України⁸. Зокрема згідно з цим документом публічна дипломатія – це комунікація уряду країни з іноземною аудиторією, що має на меті донесення ідей та ідеалів, особливостей інституцій та культури, а також національних цілей та поточної політики країни, яка здійснює публічну дипломатію.

На сьогодні ключові повноваження у сфері ПД мають:

- Міністерство закордонних справ України, яке фактично є координатором ПД (Директорат публічної дипломатії та комунікацій);

- Український інститут – експертна організація, що «має системотворчу роль у міжнародній репрезентації України через потенціал культури та має на меті зміцнення міжнародної та внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії»⁹;

- Міністерство культури та інформаційної політики України;

- Український культурний фонд;

- Міністерство економіки України;

- Міністерство освіти і науки України;

- Міністерство молоді та спорту України.

Компетенцію центральних органів державної влади щодо сприяння позиціонуванню України у світі закріплено у положеннях про діяльність цих органів та у спеціальних стратегіях/концепціях/програмах.

Комітет Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва затвердив пріоритети міжпарламентського співробітництва Верховної Ради України у 2021 році¹⁰. Два пріоритети безпосередньо стосуються ПД («Посилення роботи із просування українських наративів на міжнародних майданчиках» та «Сприяння у створенні позитивного іміджу України за кордоном та розвитку культурної співпраці»).

Над спільними проектами просування у світі бренду Ukraine NOW працюють усі міністерства та відомства. З метою розвінчування міфів і стереотипів про Україну, а також донесення української культури та історії до іноземних аудиторій було започатковано проект «Ukraine in 2 Minutes» (Український інститут та Інтерньюз-Україна), серію перекладів історій про Україну польською, чеською та французькою мовами (УІ та Ukraïner), перший англійський онлайн курс про Україну «Україна: історія, культура та ідентичності» (УІ, Києво-Могилянська академія та студія онлайн-освіти EdEra) тощо. МЗС (разом із ГО «Вікімедіа Україна») започаткувало кампанію

⁷ Стратегія Українського інституту 2020-2024. <https://ui.org.ua/strategy2020-2024>

⁸ Наказ Міністерства оборони України від 22 листопада 2017 р. № 612 «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України». <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17#Text>

⁹ Про Український інститут. <https://ui.org.ua/mission>

¹⁰ Комітет Верховної Ради України з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва затвердив пріоритети міжпарламентського співробітництва Верховної Ради України у 2021 році. https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/204493.html

наповнення Вікіпедії інформацією про Україну різними мовами з метою протидії дезінформації і продовжило практику реалізації інформаційних кампаній (наприклад, #CrimeIsUkraine, #StopRussianPropaganda, #Fight4Truth, #NeverAgain, #ExportNow, #ExploreUkraineNOW, #ДипломатіяРівнихМожливостей тощо). Триває промоція українського кінематографа, книги, запуск нових україномовних аудіогідів у музеях світу¹¹.

Позитивно сприймаються у суспільстві ініціативи у цій сфері Першої леді України Олени Зеленської.

Незважаючи на низку позитивних зрушень у сфері впровадження ПД Україною, темпи цього процесу залишаються явно недостатніми для країни, що потерпає від гібридної агресії. Поширення COVID-19 ще більше ускладнило цей процес. Наприклад, до цього часу не запрацювала система організації курсів з вивчення української мови за кордоном, розробка програм яких належить до компетенції МОН, а фактично опікується цим проектом МЗС України спільно з викладачами-активістами львівського Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою. Гостро стоїть проблема експертної та науково-академічної дипломатії. Українським інститутом було анонсоване проведення емпіричних досліджень щодо сприйняття України за кордоном, але вони наразі відсутні – незважаючи на гостру необхідність саме таких досліджень для планування діяльності з просування іміджу України у світі. Питання відкриття закордонних філій Українського інституту наразі також залишається відкритим.

З певними проблемами стикається підготовка фахівців у сфері стратегічних комунікацій, зокрема з упровадження ПД. Наразі перелік установ, що займаються цим питанням, доволі обмежений: Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС (у 2020 році було проведено онлайн-тренінги з публічної дипломатії для посадових осіб дипломатичної служби у рамках Програми трансферу знань з публічної дипломатії за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки в Україні¹²), Військовий інститут, Інститут міжнародних відносин та Інститут журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, Національний університет оборони ім. І. Черняхівського та деякі інші.

Пандемія COVID-19 також актуалізувала питання зміни форматів роботи з інструментами ПД: Україна гостро потребує створення якісного цифрового контенту для належного функціонування ПД у нових умовах.

Подекуди відсутні належна міжінституційна співпраця і розуміння важливості комплексного використання інструментів ПД. Документи, якими визначається діяльність державних органів у сфері ПД, не завжди відповідають сучасним вимогам, а взаємодію між ними можна визначити як фрагментарну та ситуативну. Це не дозволяє використовувати потенціал синергії, не сприяє підвищенню ефективності публічної дипломатії.

¹¹ «Четвірка з мінусом» попри пандемію – оцінки за зовнішню політику України 2020. Рада зовнішньої політики «Українська призма». <http://prismua.org/scorecards2020/>

¹² Онлайн-тренінг з публічної дипломатії для посадових осіб дипломатичної служби. Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС. <http://da.mfa.gov.ua/onlajn-trening-z-publichnoyi-dyplomatiyi-dlya-posadovyh-osib-dyplomatychnoyi-sluzhby-2/>